

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Anatomie van links

Lipschits, I.

Citation

Lipschits, I. (1969). Boekbespreking van: Anatomie van links. *Acta Politica*, 4: 1968/1969(2), 220-222.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451121>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451121>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

betekenis voor de sociale wetenschappen; in de tweede plaats als een 'case study' van een intellectueel, wiens leven en denken kunnen dienen ter toetsing en illustratie van sociologische stellingen over de positie van intellectuelen in de samenleving.

Het onderzoek naar de betekenis van Orwell's werk als bijdrage tot de sociologie blijft in feite beperkt tot die gevallen, waarin de observaties van Orwell direct vergeleken kunnen worden met de resultaten van sociaal-wetenschappelijke studies. Waar Orwell van deze studie afwijkt, schrijft H. dit toe aan persoonlijke eigenaardigheden of 'literaire' motieven. Zo schrijft hij op p. 198: 'Bij Orwell is het motief tot het beschrijven van bedelaars en zwervers tevens literair, daarom romantiseert hij hen en heeft hij weinig aandacht voor hun asociale neigingen en hun psychische defecten'. De impliciete opvatting van het begrip 'literair' die uit deze opmerking spreekt, lijkt voor een literatuursocioloog weinig genuanceerd. Ronduit ergerlijk echter is de manier waarop Hooning reageert wanneer hij te maken krijgt met ongewone conclusies van Orwell over sociale verschijnselen in de vele gevallen waarin directe toetsing aan wetenschappelijke studies onmogelijk is. Telkens weer (zie bijv. pp. 20, 34, 64, 126) neemt hij zonder enige aarzeling of reflectie aan dat zulke conclusies overdreven zijn, en dus alleen licht kunnen werpen op Orwell's persoonlijkheid, niet op de beschreven werkelijkheid. Het is duidelijk dat op die manier elke serieuze bestudering van de betekenis van Orwell's maatschappijkritiek resoluut de pas wordt afgesneden.

Hooning's behandeling van Orwell als 'case study' is niet zo fundamenteel aanvechtbaar, maar ook dit deel van zijn studie lijdt uiteraard onder de in het begin genoemde feiten. Zo kan het op zichzelf genomen juist zijn dat Orwell door zijn perifere positie een sterke neiging had tot eenzijdigheid en apodictische uitspraken, zoals Hooning beweert, maar als de ons gegeven voorbeelden van eenzijdigheid bij Orwell zo vaak geheel of gedeeltelijk te herleiden blijken te zijn tot eenzijdigheden van de biograaf, blijft het een onbewezen stelling.

Het is spijtig een auteur zo hard te moeten vallen die zich op een nauwelijks ontgonnen en hoogst belangwekkend terrein heeft gewaagd. Het is geen schande als men niet slaagt in iets dat anderen niet eens proberen, maar dat is geen reden om te verdoezelen dat dit boek over de hele linie onder de maat is gebleven die het zelf stelt.

A. Nuis

DERKS, H. G. M. (samensteller), *Anatomie van links*. Amsterdam (Polak & van Gennepe), 1968. — 237 p. f 11,50.

Een verzameling opstellen van dertien auteurs, welke waarschijnlijk tot doel heeft gehad een beeld te geven van wat 'links' betekent. Ook na lezing van dit boek is dit beeld nog steeds troebel. Het is in het kader van deze boekbespreking niet mogelijk alle opstellen te bespreken.

Fr. de Jong Edz. opent de serie met de bijdrage 'Standpunten en looprichtingen', waarin hij tracht een theorie te ontwikkelen over de politieke tegenstelling links-rechts. Volgens De Jong hebben de termen links en rechts in iedere periode hun specifieke betekenis: in 1867 werd die specifieke betekenis bepaald door de schoolkwestie, vervolgens door de 'sociale quaestie', enz. Dit wordt het 'probleem der probleemverschuiving' genoemd: de inhoud van de begrippen links en rechts verschuift mét de probleemstelling. Deze theorie heeft een aantal zwakke punten. Voor zover ze al opgaat, gaat ze alleen binnen de politieke stelsels op: voor het jaar 1867 kan men misschien voor Nederland de tegenstelling baseren op de schoolkwestie, maar b.v. niet voor Engeland. Daarnaast hebben de termen ook

voor iedere groep afzonderlijk hun eigen specifieke betekenis. Domela Nieuwenhuis — voorstander van het bijzonder onderwijs — zal zich waarschijnlijk niet als een man van rechts hebben beschouwd. Het is overigens typisch de theorie van een historicus: ze geeft geen enkele oplossing voor wat vandaag de specifieke betekenis van links en rechts zou zijn. Des te verwonderlijker is de opvatting van De Jong dat de termen links en rechts 'neutraliserend' zijn. Hij acht deze 'neutrale verdeling' tussen links en rechts 'een even gelukkige vondst als die van Celsius, Réaumur of Fahrenheit' (blz. 22). Hij trekt deze vergelijking met een thermometer door, waarmee wordt geïmpliceerd dat we met deze vage en onbepaalde termen ook nog aan het meten zouden kunnen slaan. Uit de andere twaalf opstellen in deze bundel blijkt overigens wel genoegzaam hoe weinig 'neutraliserend' deze termen zijn.

De titel van de bijdrage van S. Kleerekoper is gesteld in de vraag: 'Wat is links?' De begrippen links en rechts hebben volgens Kleerekoper een veelvoud van geldingsgebieden en ze zijn zonder betekenis als men niet duidelijk te kennen geeft op welk geldingsgebied men ze wil betrekken. Kleerekoper betreft die begrippen op de problematiek van de arbeidersbeweging. De 'ideologische machteloosheid van de huidige arbeidersbeweging' (blz. 93) manifesteert zich volgens hem in een aantal palliatieven die 'links' of 'socialistisch' worden genoemd, maar dit niet zijn: PBO, medezeggenschap en vermogensaanwasdeling.

Bijzonder interessant is het artikel van L. H. C. Hulsmans, 'Links en rechts in het recht'. Zijn uitgangspunt is dat rechts meer gericht is op behoud en stabiliteit, links meer op verandering en beweging. Het recht kan zowel rechts als links zijn. In een coöperatief traditionalistische samenleving bestaat behoefte aan recht van rechtse signatuur; daar weegt ook het beroep op het precedent zeer zwaar. In een competitief modernistische samenleving is slechts links recht functioneel; daar wordt minder nadruk gelegd op het precedent en meer nadruk op de eis dat veranderingen, die wenselijk zijn, ook moeten worden gerealiseerd. Omdat het al dan niet wenselijk zijn van veranderingen moet worden gemotiveerd, vraagt links recht méér dan rechts recht om motivering.

Arthur Lehning gaat er in zijn opstel 'Socialisme en democratie' vanuit dat geen mens zich door iemand anders kan laten vertegenwoordigen. 'Als democratie iets betekent, dan betekent het zelfbestuur, zelfbeschikking, rechtstreekse deelname aan de instellingen, die het maatschappelijke leven regelen.' (blz. 170) Het door velen geuite bezwaar dat in grote collectiviteiten niet iedereen rechtstreeks aan de bestuurslichamen kan deelnemen, wordt door hem een dooddoener genoemd. Volgens Lehning bevinden we ons in een proces van ontdemocratisering: de democratie wordt voortdurend indirecter. De bureaucratie neemt de beslissingen en kiezer noch gekozenen hebben werkelijke controle of invloed. Hoe de organisatie volgens Lehning dan wel moet zijn wordt in dit korte opstel jammer genoeg niet uitgewerkt.

W. F. Wertheim doet in zijn bijdrage 'Ontwikkelingshulp als neo-kolonialisme' een aanval op Tinbergen en op de ontwikkelingshulp. Zijn motto is dat men de hongerende geen vis moet geven, maar dat men hem beter kan leren vissen. De ontwikkelingshulp, zoals die nu wordt gegeven, noemt Wertheim zonder meer boerenbedrog. Het is een vorm van neo-kolonialisme: men geeft met de linkerhand en men neemt meer terug met de rechterhand. Wertheim twijfelt aan de eerlijke bedoelingen van de ontwikkelingshulp en hij spreekt liever van 'achtergehouden' landen dan van ontwikkelingslanden. Hij is een voorstander van het Chinese experiment, dat hij uitwerkt in de vorm van een Chinees ontwikkelingsmodel. Aan de hand van een korte historische schets toont hij het kernpunt van dit model aan: de poging om de verhoging van de landbouwproductie centraal te stellen, waarbij niet kapitaal, maar arbeid op grote schaal wordt geïnvesteerd in de

opbouw van een infra-structuur ten behoeve van sterk verhoogde landbouw-opbrengsten. Hierbij kan ontwikkelingshulp, zoals die nu wordt gegeven aan andere landen, remmend werken. Uit de beschrijving blijkt wel dat dit Chinese model slechts geschikt is voor een op het communisme gebaseerde samenleving. Opvallend in deze bijdrage is hoe weinig genuanceerd Wertheim in deze materie denkt. De enige hulp die de Verenigde Staten geeft 'aan die staten, die werkelijk ernst maken met hun economische opbouw', wordt volgens hem gegeven 'in de vorm van oogstvernietiging met chemische middelen en dijkvernietiging en het kapotgooien van fabrieken door bommen'. (blz. 215-216)

De samensteller Derks doet in zijn bijdrage 'Opmerkingen over intellectuelen en conformisten' een aanval op de waarde-vrije wetenschap, i.h.b. de waarde-vrije politicologie. Het is interessant de opbouw van deze aanval te analyseren. Derks begint met het op wonderlijke wijze citeren van Max Weber: diegene die alles het best kan regelen in de staat 'moet een Führer en niet alleen dat, maar ook . . . een held zijn'. Na deze poging om een (onder)bewust verband te leggen tussen de in 1920 overleden Weber en Adolf Hitler en na Lipset tussen aanhalingstekens te hebben geciteerd met een citaat, dat niet van Lipset maar van Samson afkomstig is, is de bodem rijp om een serie sociologen en politicologen te betitelen als supporters van fascisme en nationaal-socialisme; hun werk staat bij Derks steeds in een 'bedenklijk licht' (o.a. op blz. 123). Men kan inderdaad discussiëren over het probleem van de waarde-vrije politicologie, maar de bijdrage van Derks heeft niet zozeer met waarde-vrijheid dan wel met waarde-loosheid te maken.

Tot slot nog enkele korte opmerkingen. Ger Harmsen schreef een interessant opstel over wat hij ziet in het denken van Marx, waarbij hij zich verzet tegen de linkse moderniteit tot verwerping van alles wat socialisten in vroegere tijden hebben gedacht. M. van Amerongen gebruikt de hem toegemeten ruimte voor een vermakelijke en goed leesbare aanval op de 'liberale' senator Van Riel, die eens heeft gesproken van een 'linkse terreur van de communicatie-media'. De overige, hier niet besproken bijdragen zijn van C. A. Kwast, R. Damwijk, L. van Ravesteyn en A. L. Constandse.

I. Lipschits

KLEIJN, A., *Beleid en wetenschap*. Alphen aan den Rijn (Samson), 1968. — 72 p. f 6,90 (Bestuurskundige bouwstenen, nr. 7).

Dit boekje is een nadere uitwerking van een lezing die de schrijver in 1967 ter gelegenheid van het eerste lustrum van de Groninger Sociologische Studentenvereniging heeft gehouden. Kleijn heeft hier kennelijk, puttend uit zijn rijke ervaring als burgemeester van Meppel en buitengewoon hoogleraar in de bestuurswetenschap te Rotterdam, een enigszins luchtig getoonzette beschouwing over het thema van 'beleid en wetenschap' willen geven. Als zodanig is het boekje zeker zowel voor politicologen als voor politici een lezenswaardig geschrift. Beleid wordt door de auteur gedefinieerd als 'het bewust en systematisch handelen, met gebruikmaking van de daartoe geëigende middelen, met een duidelijk omljnd politiek doel voor ogen, waar stap voor stap of wordt afgewerkt' (p. 7). Met deze omschrijving zullen velen, met inbegrip van de recensent, in vèrgaande mate kunnen instemmen. Jammer is wel dat de verhouding tussen politiek, beleid en bestuur in het boekje niet geheel duidelijk uit de verf komt. Wanneer de auteur bijvoorbeeld 'politics' — ter onderscheiding van 'policy' (beleid) en 'policy making' (het proces van beleidsvorming) — omschrijft als 'het politiek bedrijf der politieke partijen onderling' dan draagt hij weinig tot de verduidelijking bij (p. 21).

Na een inleiding en twee korte hoofdstukken over beleid in het algemeen en overheidsbeleid in het bijzonder, volgt een hoofdstuk getiteld 'Hoe komt het overheidsbeleid tot stand?' Hier constateert Kleijn zich vrijwel geheel op het aandeel van ambtenaren in de beleidsvorming, waardoor de lezer een wel wat eenzijdig beeld van de beleidsvorming krijgt. Dit neemt niet weg dat over de politieke invloed van het ambtelijk bestel een aantal interessante opmerkingen wordt gemaakt. Ter compensatie van de macht der bestuursambtenaren denkt de auteur aan een soortgelijke oplossing als het Amerikaanse stelsel van 'presidential offices', waaruit ambtenaren zonder veel omhaal kunnen worden ontslagen wanneer zij de minister al te zeer voor de voeten lopen (p. 39).

In de laatste twee hoofdstukken komt de verhouding van wetenschap en beleid aan de orde. Van de werkwijzen van wetenschap en beleid geeft de auteur een aantal aardige typering (vooral op pp. 55-57). Zijn betoog zou echter meer genuanceerd zijn uitgevallen indien hij niet alleen van de dilemma's van wetenschap versus beleid en waardevrije versus waardegebonden wetenschap was uitgegaan, maar ook expliciet aandacht had geschonken aan het wetenschappelijk waardenrelativisme à la Max Weber en Arnold Brecht. Ik denk hierbij vooral aan de gedachte dat de wetenschap, voor zo ver zij beleidsadviezen geeft, haar objectiviteit in principe kan redden door uitdrukkelijk naar bepaalde beginselen, normen of doeleinden te verwijzen. De policy analyst, waarover Kleijn in navolging van Y. Dror schrijft (pp. 65-69), zou heel goed in het kader van dit wetenschappelijk waardenrelativisme geplaatst kunnen worden.

De omschrijving van het arbeidsterrein van de politicologie, zoals de auteur die voornamelijk in termen van staat en macht geeft (pp. 46, 47) is wat eenzijdig en ook wel wat verouderd. Ondanks deze en andere bezwaren kunnen we niettemin constateren dat Kleijn met name over de zogenaamde verwetenschappelijking van het overheidsbeleid een aantal opmerkingen heeft gemaakt die een brede kring van lezers tot nadenken kunnen stimuleren.

A. Hoogerwerf

RECTIFICATIE

In de bespreking van Yvo Nuyens' *Pressiegroepen in België* in het vorige nummer is door een zetfout een zin onbegrijpelijk geworden. De zin beginnende op p. 116, vijfde regel van onderen, dient als volgt gelezen te worden: 'De poging van Nuyens om de hypothesen te verbinden aan de twee voorafgaande monografische studies maakt echter een geforceerde indruk'.